

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.32>

Шкута О.О.

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-0395-5710*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КРАДІЖКАМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Такий вид кримінального правопорушення, як крадіжка був відомий ще у первісному суспільстві та Стародавньому Світі, оскільки крадіжка самий розповсюджений злочин проти власності (наприклад, Закони XII таблиць передбачали право людини вбити крадія на місці злочину, а серед видів покарання за крадіжку в т.ч. призначали і смертну кару [1, с. 296]).

На думку С.В. Панової загалом «крадіжки визначають структуру всієї злочинності, зростання чи зниження їх рівня обов'язково відобразиться на загальній структурі злочинності» [2, с. 341]. Відповідно до офіційної статистики, наведеної на веб-сторінці Офісу Генерального прокурора України, за період січень-квітень 2024 р. в Україні було обліковано 28 536 кримінальних правопорушень кваліфікованих за статтею 185 КК України, що складає 15,7% від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень (181 440 загально-облікованих кримінальних правопорушень) з них: поступки (ч.1 ст. 185 КК України) – 39, злочинів (ч.ч.2-5 ст. 185 КК України) – 28 497 [3]. Тільки у 16 074 випадках було вручено особам повідомлення про підозру за вчинення даного виду кримінального правопорушення, що складає тільки 56,37 % від загальної кількості облікованих крадіжок, такий показник свідчить про низький рівень розкриття крадіжок. Враховуючи зауважене актуальним є дослідження проблемних аспектів запобігання крадіжкам, оскільки результати дослідження сприятимуть розумінню причин, обставин та

механізмів виникнення крадіжок, розробці ефективних стратегій та заходів запобігання крадіжкам, вдосконаленню політиці профілактиці злочинності в цілому.

Дослідження окремих проблемних аспектів запобігання крадіжкам присвятили свої праці такі автори, як: С. Волкова, К. Капустіна, А. Кисельов, О. Кобзар, О. Матвієнко, С. Панова, Г. Резніченко, А. Романюк, О. Сіренко, К. Чаплинський та ін.

Мета статті полягає у дослідженні проблемних аспектів запобігання крадіжкам в умовах воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Крадіжка – це кримінальне правопорушення, яке характеризується, як таємне викрадення майна пов'язане із незаконним оборотом чужого майна на користь винного або інших осіб, за ступенем соціальної небезпеки є менш небезпечне діяння, ніж розбій та грабіж. Серед основних ознак крадіжки, які відрізняють її від суміжних кримінальних правопорушень, виділяють наступні:

- у винної особи відсутні юридичні повноваження щодо майна, яке викрадено;
- під час крадіжки використовуються ненасильницькі способи заволодіння майном;
- злочинець прагне бути непомітним, або приховує власне діяння.

Запобігання злочинності – це комплексна система дій державних органів та елементів громадянського суспільства, яка ґрунтується на внутрішньо-зовнішній діяльності держави і політиці превенції та спрямована на запобігання злочинності, ґрунтується на спеціаль-

но-кримінологічних заходах відвернення та/або припинення кримінальних правопорушень. Як зауважує В.В. Сокурєнко, «одним із головних напрямів цієї протидії виступає запобігання злочинності, усунення причин, умов та інших чинників, що її породжують і сприяють її різноманітним проявам. Зазначене створює реальні передумови поступового зміцнення публічної безпеки і правопорядку в державі та зменшення масштабів злочинності» [4, с. 13].

Виділяють загальносоціальне (спрямоване на запобігання злочинності в цілому) та спеціально-кримінологічне запобігання злочинності (спрямоване на запобігання конкретного виду кримінальних правопорушень), які характеризуються довготривалою та повсякчасною протидією всіх соціальних систем кримінальним правопорушенням із застосуванням прогнозування, програмування, бюджетної підтримки ресурсного забезпечення та ін. Окрім того, враховуючи специфіку крадіжок виділяють загальні (комплексні плани запобігання крадіжкам) та індивідуальні міри запобігання даного виду кримінальних правопорушень, які умовно поділяються на інформаційно-аналітичні, організаційні заходи та заходи, що впливають на криміногенні фактори [5, с.122].

Основою інформаційно-аналітичних заходів запобігання крадіжкам в умовах воєнного стану в Україні є результати кримінологічних та соціологічних досліджень, статистичні дані та інші джерела інформації, зокрема: повідомлення про злочин (в т.ч. і в медіа), матеріали кримінальних справ та дані отримані в ході оперативно-розшукових дій, зокрема, подання слідчого та органу внутрішніх справ яке містить рішення щодо виявлення та вжиття заходів з усунення умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень та покладає на посадових осіб обов'язок їх усунути [11, с. 136].

Узагальнення відповідної інформації сприяє не тільки визначенню стану злочинності, але й дослідженню питання ефективності застосування заходів запобігання крадіжкам.

Наприклад, зі статистичними показниками такого виду кримінальних правопорушень, як крадіжка можна ознайомитися у офіційних звітах та на платформах правоохоронних органів України. Так, на сторінці Офісу Генерального прокурора діє інтерактивна мапа облікованих кримінальних правопорушень з показниками злочинності за окремими категоріями кримінальних правопорушень та показників регіонів/районів/громад у загальній кількості та кількості кримінальних правопорушень на 10 тис. населення. Наведемо приклад такої мапи по відношенню до облікованих крадіжок (без показників крадіжок з квартир та автомобілів) за період січень-квітень 2024 р. на 10 тис. населення.

В межах даного дослідження наведемо приклади організаційних заходів та заходів, що впливають на криміногенні фактори в залежності від різновиду крадіжок та інших ключових ознак [12, с. 148].

Реакційне запобігання крадіжкам. Кримінальне покарання виступає складовим елементом системи запобігання кримінальних правопорушень, зокрема, застосування кримінального покарання має певний вплив на запобігання крадіжок, оскільки це сприяє ізоляції злочинця від суспільства, його виправленню та має профілактичний психологічний вплив на членів суспільства в цілому. Проте, застосування виключно кримінального покарання, як заходу запобігання крадіжок є низькоєфективним, оскільки ще за часів середньовічної Русі за крадіжку передбачалося вирізання ніздрів або таврування, повторно скоєну – відсікання кінцівок, вчинену в третій раз – смертну кару, що загалом мало впливало на рівень крадіжок у той період [10, с. 121].

Віктимологічне запобігання крадіжкам. Важливим для запобігання кримінальним правопорушенням є визначення віктимологічних ознак потенційних жертв кримінального посягання, які в певних життєвих ситуаціях можуть стати потерпілими від злочинних дій. Такі особистісні характеристики потенційних жертв повинні бути враховані під час

Рис. 1. Показник облікованих крадіжок по регіонах України на 10 тис. населення з показником співвідношення в Одеській області (ілюстрація з відкритих джерел, за матеріалами офіційного сайту Офісу Генерального прокурора - <https://erdr-map.gp.gov.ua/csp/map/index.html#/map>)

розробки та вдосконалення методики запобігання крадіжок, тому, одним із заходів запобігання крадіжкам є т.з. віктомологічне запобігання яке включає в себе заходи зниження рівня індивідуальної чи групової віктимності жертв даного виду кримінального правопорушення. Зокрема, на думку О.В. Сіренко «віктомологічна профілактика – це система взаємопов’язаних, організаційно забезпечених державних, громадських та індивідуальних заходів, спрямованих на виявлення та усунення або нейтралізацію чинників, які формують особисту чи масову можливість стати жертвою злочину» [6, с. 310].

Заходи віктомологічного запобігання можуть вживатися з урахуванням таких віктомологічних особливостей потерпілої від крадіжки особи, як: некритичність, необачність, невміння правильно оцінювати ситуацію, емоційна нестійкість, чутливість та тривожність, надмірна довірливість незнайомим людям, ведення аморального способу життя, невжиття належних заходів щодо охорони

майна, інформування потенційних злочинців щодо свого майнового стану, запрошення у гості малознайомих осіб, найм осіб з кримінальним минулим та/або осіб, які зловживають спиртними, наркотичними та токсичними речовинами, залишення майна без догляду, тривала відсутність, передача злочинцю ключів та ін. [2, с. 342-343].

З метою запобігання крадіжок особам необхідно вживати наступні заходи: особиста безпека; підвищена пильність щодо охорони власності; не демонструвати коштовні речі малознайомим особам; обладнання житлових приміщень ефективними засобами охорони житла та ін. [13, с. 188].

З боку правоохоронних органів та громадських організацій такими заходами можуть бути:

- інформування населення про стан злочинності (в т.ч. і крадіжок), способи і методи вчинення злочинів, віктомологічні ситуації;
- інформування в медіа та соціальних мережах щодо поведіння в небезпечних ситуаціях;

– навчання прийомам самозахисту (в т.ч. і в закладах освіти) в межах групових занять;

– проведення просвітницьких заходів, зокрема, введення відповідних освітніх курсів у старшій школі та ЗВО;

– агітація населення щодо встановлення технічних індивідуальних засобів захисту майна та сигналізації;

– безпосереднє втручання в віктимологічну ситуацію та спостереження за особами, які ведуть себе необачно у громадських місцях;

– забезпечення особистої безпеки осіб та захист їх майна у громадських містах (готелях, торговельних центрах, туристичних зонах та ін.).

Недоліками віктимологічного запобігання крадіжкам є те, що окрім дослідження особистісних характеристик та типології жертв таких кримінальних правопорушень майже не здійснюється робота щодо виявлення осіб з підвищеним рівнем віктимності та організації щодо них профілактичної роботи [14, с. 156].

Запобігання крадіжкам вчиненим дітьми. Причинами крадіжок серед дітей можуть бути нерозуміння, що скоюється крадіжка (3-5 років), бажання спробувати вчинити щось нове бо мати у власності привабливі для дитини речі (6-10 років), вплив груп однолітків, булінг, відсутність кишенькових грошей, недостатня увага з боку батьків (підлітковий вік). Заходами запобігання та профілактики крадіжок серед дітей є задоволення економічних та емоційних потреб дитини, зокрема, придбання необхідного для дітей, надання кишенькових грошей, приділення увагу та проведення більше часу разом, проявлення підтримки та ін. [7].

Запобігання крадіжкам в корпоративній сфері. Як зауважує А.Романюк «крадіжки майна компаній найманими працівниками під час виконання трудових обов'язків – одна із суттєвих проблем українського бізнесу» [8].

Крадіжки у корпоративній сфері обумовленні рядом причин, зокрема неналежним рівнем корпоративної культури, відсутністю системи моніторингу ризиків та контр-

оллю, бажанням працівників підвищити свої доходи, недоліками управління та бізнес-процесів, відсутністю чітко регламентованого внутрішнім нормативними актами порядку руху товарно-матеріальних цінностей та методів контролю власника за ним, діяльність в межах корпорації організованої злочинності, неправомірне списання матеріально-технічних цінностей, отримання т.з. «відкатів» від компаній-підрядників, тривалий процес доведення вини злочинця та відшкодування шкоди на основі проведення досудового розслідування та вступу у законну силу судового обвинувального вироку, поява нових предметів крадіжок (наприклад, об'єкти права інтелектуальної власності, ноу-хау, об'єкти промислової власності) ін. [15, с. 128].

Запобігання крадіжкам в корпоративній сфері може ґрунтуватися на житті наступних заходів: нульова толерантність до будь-яких крадіжок; внутрішня антикорупційна політика; підкріплення позицій виявлених фактів крадіжок (акти внутрішньої перевірки, показання свідків, відеодані системи спостереження); система моніторингу та фіксації ризиків; введення контрактних застережень щодо можливих причин звільнення у зв'язку із крадіжками; ознайомлення працівника під час прийняття його на роботу з порядком обігу товарно-матеріальних цінностей; ротація персоналу; форензик аудит; включення до внутрішніх нормативних документів положення щодо застосування поліграфу при прийомі на роботу, що дозволяє відсіяти осіб потенційно схильних до крадіжок; ведення аудіо- та відео-контролю в межах організацій; огляду працівників та їх особистих речей співробітниками охорони; оперативний облік матеріальних цінностей; акредитація контрагентів; особистий відбір власником підприємства працівників на ключеві посади та ін. [9;8].

На нашу думку, окремого значення в корпоративній сфері набуває запобігання крадіжкам на підприємствах сільськогосподарської сфери, оскільки в Україні формування цієї галузі економіки ґрунтувалося на спадку

радянських колгоспів і традиції «колгоспне – значить і моє теж», що в свою чергу вплинуло на розповсюдження крадіжок на сільсько-господарських підприємствах. До профілактики крадіжок на сільгоспідприємствах можна віднести, окрім превенції крадіжок (яка повинна носити постійний, а не ситуативний характер), побудову внутрішньої комунікації заснованої на системі матеріальної і нематеріальної мотивації співробітників та командної співпраці в досягненні результатів, яка вигідніша та ефективніша ніж крадіжки [10].

Висновки. Крадіжка – це кримінальне правопорушення, яке характеризується, як таємне викрадення майна пов'язане із незаконним оборотом чужого майна на користь винного або інших осіб. Крадіжка за ступенем суспільної небезпеки та шкідливості менш небезпечне діяння, ніж розбій і грабіж, а з точки зору кримінології складає значний відсоток від загальних показників злочинності та має вплив на її структуру. Запобігання злочинності – це комплексна система дій державних органів та елементів громадянського суспільства, яка ґрунтується на внутрішньо-зовнішній діяльності держави

і політиці превенції та спрямована на запобігання злочинності та використовує спеціально-кримінологічні заходи відвернення та/або припинення кримінальних правопорушень. Запобігання крадіжкам має форму загально-соціального і спеціально-кримінологічного запобігання, які ґрунтуються на загальних і індивідуальних мірах. Запобігання крадіжкам реалізовується шляхом застосування інформаційно-аналітичних, організаційних заходів та заходів, що впливають на криміногенні фактори. Основою інформаційно-аналітичних заходів запобігання крадіжок є результати кримінологічних і соціологічних досліджень та інших джерел інформації, статистичні дані узагальнення яких сприяє не тільки визначенню стану злочинності, але й дослідженню питання ефективності застосування заходів запобігання крадіжкам. Застосування організаційних заходів та заходів, що впливають на криміногенні фактори в залежності від різновиду крадіжок та інших ключових ознак, зокрема, вікомологічних характеристик потерпілим від крадіжки осіб, осіб правопорушника, місця та умов вчинення крадіжки та ін.

Анотація

У статті здійснено дослідження проблемних аспектів запобігання крадіжкам. Зауважено, що крадіжка – це кримінальне правопорушення, яке характеризується, як таємне викрадення майна пов'язане із незаконним оборотом чужого майна на користь винного або інших осіб, за ступенем суспільної небезпеки та шкідливості є менш небезпечним діянням, ніж розбій і грабіж, а з точки зору кримінології складає значний відсоток від загальних показників злочинності та має вплив на її структуру. Підкреслено, що запобігання злочинності – це комплексна система дій державних органів та елементів громадянського суспільства, яка ґрунтується на внутрішньо-зовнішній діяльності держави і політиці превенції та спрямована на запобігання злочинності та використовує спеціально-кримінологічні заходи відвернення та/або припинення кримінальних правопорушень. Визначено, що запобігання крадіжкам має форму загально-соціального і спеціально-кримінологічного запобігання, які ґрунтуються на загальних і індивідуальних мірах. Зазначено, що запобігання крадіжкам реалізовується шляхом застосування інформаційно-аналітичних, організаційних заходів та заходів, що впливають на криміногенні фактори. Вказано, що основою інформаційно-аналітичних заходів запобігання крадіжок є результати кримінологічних і соціологічних досліджень та інших джерел інформації, статистичні дані узагальнення яких сприяє не тільки визначенню стану злочинності, але й дослідженню питання ефективності застосування заходів запобігання крадіжкам. Акцентовано увагу на тому, що застосування організаційних заходів та заходів, що впливають на

криміногенні фактори в залежності від різновиду крадіжок та інших ключових ознак, зокрема, віктомологічних характеристик потерпілим від крадіжки осіб, осіб правопорушника, місця та умов вчинення крадіжки та ін.

Ключеві слова: кримінальне правопорушення; запобігання кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні; запобігання крадіжкам; реакційне запобігання крадіжкам; віктомологічне запобігання крадіжкам; запобігання крадіжкам вчиненим дітьми; запобігання крадіжкам в корпоративній сфері; запобігання; крадіжки; воєнний стан в Україні.

Shkuta O.O. Current issues of theft prevention

The article examines problematic aspects of theft prevention. It is noted that theft is a criminal offence, which is characterized as the secret theft of property associated with the illegal transfer of someone else's property to the benefit of the guilty or other persons, in terms of the degree of public danger and harmfulness is a less dangerous act than robbery and robbery, and from the point of view from the point of view of criminology, it is a significant percentage of the total indicators of crime and has an impact on its structure. It is emphasized that the prevention of crime is a complex system of actions of state bodies and elements of civil society, which is based on the internal and external activities of the state and prevention policy and is aimed at preventing crime and uses special criminological measures to prevent and/or stop criminal offenses. It was determined that theft prevention has the form of general social and special criminological prevention, which are based on general and individual measures. It is noted that theft prevention is implemented through the use of informational and analytical, organizational measures and measures affecting criminogenic factors. It is indicated that the basis of informational and analytical measures to prevent theft are the results of criminological and sociological studies and other sources of information, the statistical data of which generalization contributes not only to the determination of the state of crime, but also to the study of the effectiveness of the application of measures to prevent theft. Emphasis is placed on the fact that the application of organizational measures and measures affecting criminogenic factors depending on the type of theft and other key features, in particular, the victimological characteristics of the victims of theft, persons of the offender, the place and conditions of the theft, etc.

Key words: criminal offense; prevention of criminal offenses in the conditions of martial law in Ukraine; theft prevention; reactive theft prevention; victimological prevention of theft; prevention of theft committed by children; prevention of theft in the corporate sphere; prevention; theft; martial law in Ukraine.

Список використаних джерел:

1. Резніченко Г. С., Матвієнко О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання крадіжкам: загальнодержавний і регіональний виміри. *Юридичний бюлетень*. Випуск 17. 2020. С. 294-302. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f3197cc0-b879-4f04-9119-996c92a75af0/content> (дата звернення: 16.04.2024)
2. Панова С. В. Віктомологічна профілактика крадіжок, поєднаних з проникненням у житло. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.). У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 341-344
3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 11.04.2024)

4. Сокурєнко В.В. Запобігання злочинності як фундаментальна проблема теоретичної і прикладної кримінології. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/1.pdf (дата звернення: 12.04.2024)
5. Кобзар О. Ф., Чаплинський К. О. Методика розслідування та попередження кишенькових крадіжок: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 161 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1375/1/%d0%9a%d0%b8%d1%88%d0%b5%d0%bd%d1%8c%d0%ba_%d0%ba%d1%80%d0%b0%d0%b4.pdf (дата звернення: 18.04.2024)
6. Сіренко О.В. Віктимологічні аспекти криміналістичної профілактики крадіжок, грабежів та розбійних нападів, вчинених неповнолітніми. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1(2). С. 309-314. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_6 (дата звернення: 11.04.2024)
7. Волкова С. Чому діти крадуть та як з цим боротися - поради психолога URL: https://ye.ua/sypilstvo/65550_Chomu_diti_kradut_ta_yak_z_sim_borotися__poradi_psihologa.html (дата звернення: 11.04.2024)
8. Романюк А. Погано лежало: як попередити крадіжки в компанії. *MIND*. URL: <https://mind.ua/openmind/20216730-pogano-lezhalo-yak-poperediti-kradizhki-v-kompaniyi> (дата звернення: 10.04.2024)
9. Кисельов А. Корупція усередині компанії: методи захисту. *LIGAZAKON*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/196992_yak-zakhistiti-bznes-ud-shakhraystva-zlovzhivan--kradzhok-personalu (дата звернення: 12.04.2024)
10. Капустіна К. Як захистити господарство від крадіжок: філософія від AgroOnline. <https://kurkul.com/spetsproekty/922-yak-zahistiti-gospodarstvo-vid-kradijok-filosofiya-vid-agroonline> (дата звернення: 15.04.2024)
11. Дмитренко Н.А., Шкута О.О. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 186 с. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/db467388-632a-4f75-9874-753c9a465f31/download>
12. Halunko Vira, Shkuta Oleh, Predmestnikov Oleh, Petrenko Nataliia, Holenko Nina. (2021) International experience in assessing the effectiveness of law enforcement agencies in crime prevention (Зарубіжний досвід оцінки ефективності правоохоронних органів у сфері запобігання злочинності) *Cuestiones Políticas*. Vol. 39 № 68 (enero-junio 2021). P. 343-355. <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/35419/37520>
13. Oleh Shkuta, Maksym Korniienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes (Зарубіжний досвід запобігання військово-економічній злочинності). *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (2022). P. 185-190 <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>
14. Шкута О. О. Сучасні проблеми реалізації кримінально-виконавчої політики як засобу запобігання злочинності. Теоретико-прикладний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник* : зб. наук. пр. 2017. № 6 (21). Т. 2. С. 154–157. [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pjuv_2017_6\(2\)_34](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pjuv_2017_6(2)_34)
15. Шкута О.О., Пренько Я.О. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням в місцях несвободи. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 26. (3)– С. 223–233. http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2022/26/26_2022.pdf